

Gaja Lukacs Čufer
Katarina Majerhold
Marko Markič

Uvodnik

V sodobni filozofiji le malo tem ohranja takšno bogastvo in globino kot pojem utelešenosti. Zasnovana v fenomenologiji, študija telesa kot živetega, presega klasično vprašanje, kako telo posreduje naše doživljanje sveta. V pričujočem tematskem sklopu lahko vidimo, da se danes dotika raznih filozofskih področij in preučuje, kako naša utelešena bit oblikuje našo sposobnost komuniciranja, interakcije in celo samorazumevanja. Pred nami je zbirka člankov, ki raziskujejo ta preplet utelešenosti in komunikacije, pri čemer se naslanjajo na fenomenološke tradicije in odpirajo nove poti razmišljanja o tem, kako kot utelešeni razumemo sebe in svoj odnos do sveta.

Utelešenost v fenomenoloških terminih ni zgolj telo kot biološka entiteta, temveč kot živo telo (*Leib*) – način, kako smo v svetu skozi našo utelešeno izkušnjo. Razlika med telesom kot objektom in telesom kot subjektom je v središču mnogih prispevkov v tem sklopu. Avtorji in avtorice preučujejo zapletene odnose med utelešenostjo in komunikacijo z naslonitvijo na mislece, kot so Maurice Merleau-Ponty, Martin Heidegger, Michel Henry in Simone de Beauvoir. Ta raziskovanja ne kažejo le na filozofsko bogastvo utelešenosti, temveč tudi, kako je bistveno za razumevanje komunikacije kot eksistencialnega in utelešenega dejanja.

V sodobni filozofiji telo ni zgolj posoda za misli uma ali pasivni prejemnik čutnih podatkov; aktivno sodeluje pri oblikovanju pomena, odnosov in struktuiranju realnosti. V tem smislu postane tudi komunikacija utelešena praksa. Ne govorimo ali komuniciramo zgolj skozi jezik; komuniciramo s celotnim bitjem – skozi geste, čustvene odzive in samo prisotnost naših teles v prostoru. To spoznanje sega v različna področja našega življenja, vključno z izobraževanjem, terapijo in medosebnimi odnosi, ki se v veliki meri zanašajo na pogosto neizrečeno dimenzijo utelešene interakcije.

Prvi prispevek v tem sklopu, *Utelešena želja: kriza subjektivnosti pri Drugem* Gaje Lukacs Čufer, izpostavlja intelektualno presečišče med Merleau-Pontyjem in Beauvoir s posebnim poudarkom na stiku utelešenosti in seksualnosti. Poleg same analize njune filozofije se izpostavlja tudi pomanjkljivo branje *Drugega spola*, ki je

Beauvoir predstavi zgolj kot feministično interpretacijo Sartrove eksistencialne filozofije. Namesto tega se pokaže, da ji je njeno sodelovanje z mnogimi velikimi mislenci tistega časa, med drugim z Merleau-Pontyjem, omogočilo poglobljen pogled na fenomenologijo in bolj razgibano razumevanje utelešenega subjekta, zlasti v kontekstu ženskih želja. Analiza seksualne iniciacije kot fenomenološke izkušnje nas spomni, da živeto telo ni zgolj mesto zaznave, ampak tudi konfliktni prostor, kjer se subjektivnost nenehno pogaja v odnosu do drugega. To je ključno za razumevanje, kako utelešenost oblikuje ne le osebno identiteto, temveč tudi strukture komunikacije med seboj in drugimi. Opiranje Simon de Beauvoir na fenomenološko metodologijo ji tako omogoči uvid v razlike in preplet družbene konstituiranosti ženskega in moškega seksualnega izkustva, kako se seksualnost dinamično konstituira v utelešeni komunikaciji živetega seksualnega izkustva. Na tej osnovi pa lahko Beauvoir ponudi kritično refleksijo možnosti osvobajanja od prikritih struktur, ki določajo žensko seksualnost.

Prispevek z naslovom *So-konstituiranost eksistence in utelešenosti* Marka Markiča skuša ubrati teoretsko srednjo pot med Heideggerjevim strukturnim apriorizmom v *Biti in času* in Merleau-Pontyjevo dinamično fenomenologijo ustvarjalne, individualne utelešenosti. Pri tem prepozna določeno napetost v Heideggerjevi lastni obravnavi utelešenih fenomenov, kot so razpoloženja in prostorskost. Pojem, ki lahko premosti navidezni prepad med skrajnostma obeh pristopov, je pojem ustvarjalne utelešene orientacije, ki je na eni strani strukturno utemeljena v apriorni strukturi eksistence, na drugi strani pa predstavlja način, kako se ta apriorna struktura vselej zgolj individualno izvršuje v konkretnih situacijah. Ta enakoizvornost bazične strukture eksistence in njenega konkretnega izvrševanja implicira so-konstituiranost eksistence in utelešenosti.

Enak poudarek prepleta utelešenosti in eksistence zaznamuje tretji prispevek *Nazaj k terapiji sami* Eve Virc. Prispevek se posveča prepletu utelešenega predrefleksivnega in predpredikativnega izkustva (na primer tesnobe) in produktivne interpretacije in transformacije tega v terapevtskem dialogu, ki razkriva njegov motivacijski in transformativni potencial. V fenomenološkem vidiku lahko terapevtski odnos pripomore k ustvarjalnemu prilagajanju na nove življenjske situacije zaradi izvorne prepletenosti samorazumevanja eksistence skozi govorico in utelešenosti. Govorica lahko tako motivira transformacijo praktičnega, utelešenega odnosa do sveta. Na drugi strani pa utelešene načine eksistiranja zmeraj že sodoločajo določene ustaljene oblike samorazumevanja. Cilj eksistencialno razumljene psihoterapije je tako doseganje prožnega, dinamičnega ravnesja med danimi načini samorazumevanja in interpretacije in življenjskimi situacijami, ki izzovejo ustaljene oblike razumevanja in nagovarjajo k njihovi produktivni transformaciji.

Onkraj medosebnih odnosov se vprašanje utelešene komunikacije razširja na

izobraževanje, kar je obravnavano v zadnjem prispevku *Dialoško poučevanje – pomen utelešenosti govorice* Klavdije Remškar, v katerem dialog ni zgolj izmenjava idej, temveč temeljno utelešena praksa. Na podlagi del Robina Alexandra in Matthewa Lipmana lahko vidimo, da pravo dialoško poučevanje prepozna pomen utelešenosti v komunikaciji še posebej v izobraževalnih okoljih, kjer na sodelovanje in uspešno učenje močno vplivajo fizična prisotnost, geste in prostorski odnosi. Koncept dialoškega poučevanja postavlja izobraževanje kot utelešeno prakso, kjer je sposobnost spodbujanja kritičnega mišljenja in refleksije povezana s tem, kako se v dialogu odvija utelešena komunikacija.

Tematski sklop dopolnjujeta dve prevedeni besedili – članek Clauda Romana *Utelešenost* in poglavje iz knjige Michela Henryja *Filozofija in fenomenologija telesa* z naslovom *Subjektivno telo*, ki razširjata obravnavane teme in ponujata globoke vpoglede iz fenomenološke tradicije. Romanovo besedilo raziskuje napetost, ki se pojavlja v Merleau-Pontyjevem delu med dvema modeloma telesnosti: med mesom in utelešenostjo. Ta napetost kaže na širše vprašanje v fenomenologiji o tem, kako je telo lahko hkrati subjekt in objekt, tako živo kot zaznano, in kako ta dva načina biti oblikujeta naše doživljanje sveta. V tem kontekstu Romano v Merleau-Pontyjevem zastavku razpozna projekt de-transcendentalizacije fenomenologije, ki skuša integrirati neizogibno dvojni smisel telesa oz. utelešenosti, pri tem pa ostaja zvest fenomenološki metodologiji interpretativne rekonstrukcije živetega izkustva.

Henryjevo *Subjektivno telo* predstavlja pristop k temi utelešenosti, osredotočen na koncept prizadevanja Maina de Birana kot notranje, transcendentalne izkušnje gibanja. Henryjeva kritika kartezijskega dualizma in empirističnih pogledov okrepi osrednjo fenomenološko trditev, da telo ni zunanji objekt, ki bi ga lahko preučevali od zunaj, temveč je neločljivo povezano s subjektivnim izkustvom gibanja. Henry ne razvija nekakšne metafizične alternative tradicijskim pojmovanjem biti gibanja, ampak se tej posveča v fenomenološkem smislu, kakor je ta transcendentalno konstituirana in kakor se daje v živem, bogato smiselnem izkustvu subjektivitete. Henry tako sklepa, da ima notranje občutje prizadevanja, ki ga je mogoče istovetiti z izkustvom gibanja, privilegirano ontološko funkcijo v razkrivanju odnosa subjektivitete do biti same.

Sklop združuje in povezuje prepoznavanje, da je komunikacija v vseh svojih oblikah – naj bo v dialogu, terapiji, poučevanju ali vsakdanji interakciji – temeljno utelešen proces. V svetu, kjer abstraktni sistemi pomenov, digitalna komunikacija in neutelešene oblike interakcije prevladujejo nad velikim delom sodobnega življenja, ohranjanje pogovora o telesu in utelešenosti postaja pomemben filozofski vidik. Dela, ki sestavljajo ta sklop, nas opominjajo, da utelešenost ni zgolj tema teoretične razprave, temveč je integralni del tega, kako živimo, mislimo in smo v odnosu drug z drugim. Poudarek na utelešenosti ima pomembne

posledice za filozofsko razumevanje človeškega bivanja. S tem, ko se posvečamo telesu, prepoznavamo omejitve zgolj intelektualnih ali neutelešenih pristopov k obravnavi človeškega življenja. Fenomenologija kot filozofska metoda ponuja način, kako teoretsko integrirati živeto izkušnjo, pri čemer poudarja pomen zasidranja filozofskih interpretacij v realnostih utelešenega bivanja.